

A vaskor II. időszakának (Laténekor) magyarországi telepei.

A praehistorikus idők befejezője a vaskor. Ez minálunk a Kr. e. 1000. év körül kezdődik és a Kr. u. első századdal végződik. Két időszakra oszlik: a régibb vagy hallstatti időszakra (Kr. e. 1000—400) és az újabb vagy Latène időszakra (Kr. e. 400; Kr. u. 100). Az első, a hallstatti idő nagyjában még praehistorikus jellegű, míg a másik fölött már a történelem hajnala dereng.

Az újabb vaskornak zászlóvivői a kelták, kik közül sokan hátat fordítván ősi hazájuknak, Galliának, egyfelől a felső Rajna mentén a mai Svájcban és felső Itáliában telepedtek meg, másfelől a Duna mentén Keletnek nyomultak előre egészen a Dnyeper folyóig, megszállván a mai Cseh-, Morva- és Magyarországot meg egész Besszarábiát és a balkáni félsziget északi részét, sőt egyik törzsük átkelve a Boszporuszon, Kisázsia félszigetén ütötte föl tanyáját.

Mindenütt, ahol megtelepedtek gyökeresen változtatták meg az összes viszonyokat; magasabb műveltséget hozván magukkal, tanító mestereivé lettek az őslakóknak.

Sehol sem tapasztaljuk azonban e hatást oly szembetűnően, mint hazánk földjén. A kelták megtelepedésével sorra rendre keletkeznek itt a kisebb-nagyobb helységek, sőt városok is. Földmivelés, ipar, bányászat és kereskedelem virágzásnak indul, melynek folytán a lakosság nagy jólétre tett szert, amiről a gazdag, kincses leletek tesznek bizonyosságot.

A földmivelés virágzása mellett szől Békésvármegye 25 kelta telepe, nemkülönben Debrecen város határának 8 és Szerém megye 20 telepe. A bányászat fejlett voltáról tanúskodnak a különböző vaseszközök és szerszámok, melyek közt olyan is akad, amelyről a legkiválóbb régész sem tudja, hogy mi célra szolgált; ugyancsak a bányászat nagyfokú fejlődését igazolja

az arany meg ezüst ékszerek nagy sokasága és sokfélesége. Az ezüstbányák megnyitása a kelták érdeme.

A fém nagy mennyisége sok iparost foglalkoztatott; ezek közül különösen a kardcsiszárok tűnnek ki. *Déchelette* József, a legkiválóbb francia ősrégész a keltákról írt óriási nagy művének legnagyobb kötetének 1116 l. dicsérőleg nyilatkozván a magyarországi kelta kardtokok díszes voltáról, hangsúlyosan kiemeli azt, hogy a kardkötők legszebb példányai a magyarországiak, melyeket vasból csavartak.

Ehhez hozzátehetjük, hogy a csabrendeki lándzsának sem akad párja, ennek szárnyai oly díszesek, hogy mindenkit bámulatra ragadnak. Ugyancsak feltűnő a soproni Bécsidombon talált lándzsa hüvelyének ékítése is, mely feltűnően vág a Titel mellett talált két hosszú és széles ezüstszalag díszítésével. Ez utóbbiakról szintén nem tudjuk, hogy mi célra szolgáltak, csak bámuljuk díszítésük különleges mivoltát.

Az ötvös mesterség nagy kifejlődéséről különösen a tolnamegyei Szarazd meg Regöly községek határában talált arany meg ezüst ékszerek tanúskodnak, melyek ugyancsak ritkítják párjukat.

Fölötte kiválnak ez időszak második fokozatából előkerült zománcos díszű láncok, melyekről Dr. *Tischler* Ottó, a kiváló königsbergi ősrégész így nyilatkozik: „A Magyar Nemzeti Múzeum zománcos láncai a közép Latène kor legpompásabb darabjai közé tartoznak; koruk megállapítható a svájci leletekből, hol hasonló, de távolról sem oly szép láncok fordultak elő.“ A „vérománc“ föltalálása szerinte ugyancsak a mi keltáink érdeme. Bibraktéban (Franciaország) szintén akadtak zománc iparosok telepeire, melyek körülbelül Julius Caesar idejéből, tehát már a Latène idő végső szakából valók. Ezek sem érik utól a mi kelta ötvöseink műveit.

Remek számba mennek a fibulák (kapcsoló tűk) is. Ezek valamint a kardok alapján osztották föl a Latène időt három fokozatra: I. fokozat: a fibula dereka fölé visszahajló szabadon álló véggel; II. fokozat a tű derekát átkaroló véggel és III. fokozat egy darabba öntött fibulákkal. Újabban még egy IV. fokozatot különböztetnek meg, melyben azonban már a római befolyás jutott érvényre, amennyiben a jellegzetes visszahajló rész végképpen elmarad.

Az egész korra jellemző továbbá az agyagművesség is, amennyiben a kelták hozták magukkal az agyagkorongot, mely az edények szabadkézből való gyártását egészen kiszorította az alkalmazásból. Utóbbi eljárás megint lábra kapott a népvándorlás viharos korszakában, de olyan iromba gyártmányokkal, melyek távolról sem hasonlíthatók össze az őskori agyagművesség készítményeivel.

Ugyancsak a kelták hozták be a holtakat elföldelő temetés szokását, mely lassanként a hamvasztó temetést háttérbe szorította. Legfontosabb hozományuk azonban a pénzverés mestersége. Aranyból, ezüstből, utóbb meg rézből is vertek pénzt. A rezet hamis pénz koholására is használták. Pénzeik esetlen utánszatai a makedon uralkodók II. Fülöp és Phylippus Arideus érmeinek. Nagy Sándor-féle pénz csak elvétve fordul elő. Hogy ez nagy lendületre indította a kereskedelmet, fölösleges hangsúlyozni. Ennek legfontosabb cikkei közé tartozik a borostyánkő meg az üveg, melyeknek gyöngyeit sokfelé találjuk. Egyet azonban nem tudtak létrehozni: egységes országot. Törzsekre osztottan éltek világukat, minek folytán egyfelől a rómaiak, másfelől germán törzsek (markomanok, kvádok) hatalma alá kerültek.

Az ehhez a fejtegetéshez mellékelte térkép első a magyarországi kelta települések megoszlásáról és hitem szerint a geográfusoknak is hasznot hajthat településföldrajzi tanulmányaik közben.

Bella Lajos.

(Ehhez a cikkhez tartozik 1 térképmelléklet.)